De Morgen
ONAFHANKELIJK DAGBLAD
30 december 2004, p. 25

© Uitgeverij De Morgen, 2003
Dit artikel mag niet gereproduceerd of verspreid worden zonder schriftelijke toestemming van Uitgeverij De Morgen NV.

ECHT ANTWAARPS THEATER

■ Dit theatergezelschap was ver op zijn tijd vooruit: al jaren worden er voorstellingen in het dialect opgevoerd. *(Foto RV)*

JEHAN EN PETRICK

■ Het Kempens van *Het Peulengaleis*-typetjes Jehan en Petrick werd een heuse hype. *(Foto VRT)*

FLIP KOWLIER

■ Filip Kowlier bewijst dat het West-Vlaams best rock-'n-roll kan zijn. *(Foto Belga)*

DE LAATSTE SHOW

■ In *De laatste show* wordt deze week uitsluitend dialect gesproken. *(Foto VRT)*

FIRMIN CRETS

■ Het Gents van dit Chris Van den Durpel-typetje wordt vaak geïmiteerd. *(Foto VT4)*

TAAL: VOOR WIE HAAR SOMS GEWELD AANDOET*

Achter Koungtich woene oek nog mengse!

De pastoor van de Sint-Pieterskerk in Jette droeg op tweede kerstdag zijn mis op in het Brussels. Mark Uytterhoeven presenteert deze week *De laatste show* in meerdere Vlaamse dialecten. Op de openbare zender, in prime time. Waarom is het dialect plots weer zo hot en sexy? Tijdens onze kinderjaren kregen we toch constant te horen dat 'plat' praten uit den boze is? 'Net daarom', zegt Rob Belemans, consulent Dialectologie van het Vlaams Centrum voor Volkscultuur.

DOOR KURT BOES

'Een schitterend statement.' Rob Belemans is niet weinig lovend over het gedurfde initiatief van Mark Uytterhoeven. Deze week presenteert de Mechelaar *De laatste show* elke dag in een ander dialect. West-Vlaanderen kwam al aan de beurt, Oost-Vlaanderen ook. Gisteravond had hij enkel Limburgse gasten. "Ongetwijfeld de moeilijkste opdracht", zegt Belemans. "Zijn aankondiging dinsdag liep alleszins al fout. Hij maakte de vergissing enkel te willen lachen met de *traaag spreeekende Limmburger*. Maar de voorbije dagen was ik wel verbaasd. Uytterhoeven klonk behoorlijk kunstmatig, maar hij bracht het er toch verbazend goed af. Dat Mechels geen probleem is voor hem, weten we allemaal. Maar ook zijn West- en Oost-Vlaams was meer dan in orde. Hij zal wel bijzonder goed gedrild zijn en waarschijnlijk heeft hij behoorlijk wat aanleg om te imiteren, maar hij is zeker geslaagd in zijn opdracht."

HOT EN SEXY

Het dialect zit duidelijk in de lift. Er is immers niet enkel de stunt van Uytterhoeven. Vorige zondag las de pastoor van Jette zijn kerstmis in het Brussels. Hij wilde meer mensen naar de kerk lokken. "Ik denk dat de pastoor nog nooit zoveel volk in zijn kerk heeft gezien", klonk het na afloop aan de uitgang van de Sint-Pieterskerk. Onlangs verscheen met *De bijous van de Castafiore* het eerste album van Kuifje in het Brussels. In Mechelen begon de vzw Mechelen 2000+ goed twee jaar geleden met dialectlessen. De provincie Limburg startte in 1998 zelfs met een hele campagne *Ich kal ooch Limburgs* met onder meer een eigen website, een lespakket voor scholen, bierviltjes en stickers.

"Het dialect is inderdaad al even aan een opmars bezig", zegt Belemans. "Om het antwoord te vinden op de vraag waarom, moeten we eigenlijk al goed vijftig jaar terug in de tijd, naar de restrictieve, verbiedende jaren zestig. In de jaren vijftig kwam Vlaanderen tot het besef dat het op intellectueel-cultureel gebied een enorme achterstand kende op Nederland. Voor de zwaar gefrustreerde Vlaamse intelligentsia was dat enorm traumatiserend. Ze vonden dat het tijd was voor een inhaalbeweging. De Vlaming moest mondiger worden, beter Nederlands spreken."

De aanleiding was terecht, de uitwerking minder. Belemans heeft het over de ABN-periode. Hij huivert bij de woorden. "Plots ging er via school en media een enorme aandacht naar 'Algemeen Beschaafd Nederlands'. Met overheidsgeld werden er heel gerichte acties opgezet. Plots was er enkel nog maar plaats voor correct taalgebruik. Je kreeg de taaltips van Marc Galle op de radio. 'Zeg niet *dit* maar *dat*.' Men probeerde op een generatie tijd een volledige inhaalbeweging door te voeren. Erg nobel, maar tegelijkertijd zorgden die inspanningen voor een groot probleem."

DE VERVLOEKTE B

Vooral de B in ABN was de boosdoener, stelt Belemans. "De puristen gingen ervan uit dat het dialect Algemeen Beschaafd Nederlands in de weg stond. Alles wat geen Algemeen Nederlands was, was immers niet beschaafd. Het dialect moest met andere woorden verdwijnen en ze maakten de Vlaming wijs dat hij plots Standaardnederlands zou spreken als hij geen dialect meer sprak. De ouders kregen nog enig respijt, zij hadden trouwens nooit anders geleerd. Maar ze moesten er dan wel voor zorgen dat op zijn minst de kinderen geen dialect meer spraken."

De gevolgen van die aanpak komen nu aan de oppervlakte, zegt Belemans. "De taalkundigen die vandaag het mooie weer maken, zijn de kinderen van toen. Enkele jaren geleden kwamen die tot de vaststelling dat we een deel van onze culturele rijkdom aan het kwijtspelen waren. Als we niet dringend handelden, zouden we een deel van onze Vlaamse eigenheid verliezen. Goed vijf jaar geleden is een omgekeerde beweging ingezet. Dialect mag weer. Dialect is in en het is niet langer verboden om ermee uit te pakken. Opvallend is dat je die trend vooral merkt bij wie in de eerste plaats Standaardnederlands spreekt, bij wie in zijn kinderjaren eigenlijk 'anti dialect' is opgevoed. In Nederland spreken ze van een dialectrenaissance."

Niet dat het dialect met uitsterven bedreigd was. "Sinds twintig jaar bestaan er al dialectwoordenboeken", zegt Belemans. "Je ziet ze vooral in stedelijke gebieden, omdat dialect daar het snelst slinkt door vermenging, maar sinds een aantal jaren zie je ook dialectwoordenboeken in eender welk dorp opduiken. De auteurs zijn vaak gepensioneerden die hun leven lang met Algemeen Nederlands bezig geweest zijn. Gedurende jaren hebben ze woordjes verzameld op fiches en nu hebben ze de tijd om er iets mee te doen. Vaak ook uit een soort schuldbesef. Onderwijzers bijvoorbeeld, die nu beseffen dat het dialect bijna verdwenen is omdat zij jarenlang de schoolkinderen verplichtten ABN te spreken."

'SCHOON VLAAMS'

De energievretende inspanningen om de Vlaming aan het ABN'en te krijgen, zorgde trouwens nog voor een zeer vervelende nevenwerking. Belemans: "Door de jaren heen werd de Vlaming taalmoe. Vanwege de jarenlange betutteling en bemoeienis ging hij minder zorg aan zijn taal besteden. De jongeren van vandaag zijn zich niet meer bewust van het nut van goed Nederlands. De lokale dialecten zijn vervangen door 'Verkavelingsvlaams', zoals Geert Van Istendael het uitdrukt. Iedereen spreekt nu 'schoon Vlaams'. Ze spreken dan misschien minder dialect, maar ook het Standaardnederlands heeft eronder geleden. Een simpel voorbeeld: jongeren van vandaag hebben het verschrikkelijk moeilijk met het geslacht van zelfstandige naamwoorden. Is 'de tafel' vrouwelijk of mannelijk? Voor iemand die dialect spreekt, is dat geen enkel probleem."

Die evolutie heeft afstanden gecreëerd, zegt Belemans. "Er bestaat nu een afstand tussen het Nederlands zoals het gesproken wordt en zoals het neergeschreven is in de grammatica. Ook de Nederlander begrijpt ons Nederlands minder goed dan vroeger en de Waal weet niet meer welk Nederlands hij moet leren. Het Antwerps Nederlands of het Limburgs? Vroeger had je honderden dialecten in Vlaanderen en een Nederlands. Tegenwoordig zijn de dialecten meer tot 'regiolecten' geëvolueerd. Logisch, ook de maatschappij stopt niet langer aan de dorpsgrenzen. Maar de Vlaming spreekt nog nauwelijks correct Nederlands."

(*) Naar het vroegere BRT-radioprogramma van Marc Galle